Ա. Տարի — Թիւ 70

Երկուշաբթի, 18 Հոկտեմբեր 1915

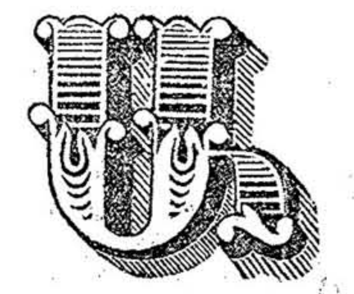
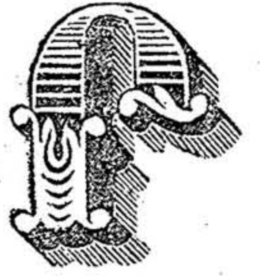
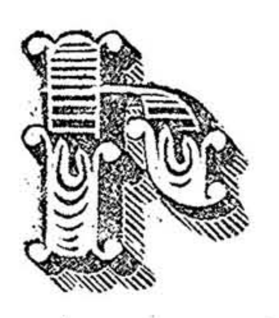
ՀԱՏԸ 5 ՄԻԼԻԷՄ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

		Տարեկան	Վեցամսեայ
ԵԳԻՊՏՈՍ	Ղ. Ռ.	80	40
ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ	Ֆր.	20	10

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ԴԻՄԵԼ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԵԱՆ

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ՝ ԼԵՒՈՆ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՇԱՀԵՐՈՒ ՕՐԿԱՆ

ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ ՇԱԲԱԹԸ ԵՐԵՔ ԱՆԳԱՄ

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

Շարա Ապու Տարտար, Թիւ 16

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ

ՀԱՍՑԷ

Journal AREV

B. P. № 600

Alexandrie, EGYPTE

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՏՆՕՐԷՆ-ԽՄԲԱԳՐԱՊԵՏ՝ ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ

ԱՆՊԱՏԵՀ ՆԱՄԱԿ ՄԸ

Մեր այս թիւին մէջ կը հրատարակենք Զօրավար Շէրիֆ փաշայի Հայոց արդի վիճակին վրայ մէկ նամակը, ուղղուած Ժուռնալ տը Ժընէվի։

Թուրք մըն է, Իթթիհատի ոխերիմ հակառակորդ, որ պէտք ունէր է մարդասիրական և հայասիրական զգացումներ արտայայտելու ա՛յն պահուն՝ ուր իր պատկանած ցեղը ինքզինք բոլորովին մարդկութենէ դուրս հանած և մեզ՝ Հայերուս՝ անհուն ու անչէջ վրէժ մը միայն ներշնչած է։

Շէրիֆ փաշա կը ցաւակցի մեզի։ Իր առաջին բառերը մեծ աղէտի մը առջեւ մեծ ցաւ մը յայտնող բառեր են, է՛ն աղուները ֆրանսական բառարանին, որոնք է՛ն գէշ տրամադրուած սիրտերն անգամ կրնան կակուղցնել ու զինաթափ ընել...։

Եւ իրապէս, մարդ կը փորձուի վայրկեան մը մտածել թէ արդեօք ուրի՞շ խմորէ մըն է շինուած զանոնք գրողը և արդեօք վիշտէ ու վրէժէ մթագնած մեր դատողութիւնը կը սխալի՞ երբ իր բոլոր ցեղակիցները մէկ ջուրով, առերեւեան հրաշուրո՛վը կը լուայ, ի փոխարէն մէ՛կ արիւնով, մեր արիւնո՛վը անոնց մեղ լուալուն...։

Կը շարունակենք սակայն կարդալ նամակը, և շուտով կը տեսնենք որ աւելա ցաւակցութիւն մը չէ՛, դամբանակա՛ն մըն է արդէն...։ Քաղաքագէտ զօրավարը կը յիշէ հոն մեր հին ու նոր պատմիչները, մեր դրագէտները, բանաստեղծներն ու պետական մարդիկը, կը թուէ մեր մատուցած ծառայութիւնները Թուրքիոյ և անոր աղբարիկին՝ Պարսկաստանի, ու որպէսզի չտարակուսինք թէ իրօք դամբանական մըն է խօսածը՝ կ'աւելցնէ. «Այսպէս օժտուած ցեղ մը Պատմութեան մէջէն անհետանալու վրայ է...։»

Հող կեցի՛ր, զօրավար...։ Մեզի համար ներելի է, մեր կսկիծին սաստկութեանը մէջ, ինքզինքնիս կորսուած կամ կորսուելու վրայ համարել, բայց չենք հանդուրժեր որ մեր կորստեան աշխատող ցեղէն մէկը մեր դէմ ելլէ, և ըլլա՛յ իսկ բարեկամական բառերով, մեզ թաղելու խօսքը ընէ՝ իբրեւ թէ արդէն մեռած ըլլայինք...։ Մեռելին ոսկորներն իսկ, այդ պարագային, իրարու պիտի զարնուին ու պիտի յայտնեն անոր՝ թէ Հայ ազգը տակաւին կենդանի է ու կենդանի պիտի մնայ մինչեւ առնուազն այն օրը՝ ուր իրմէ առաջ իր թշնամին պիտի սրբուի վերնայ երկրի վրայէն, որուն ոչ մէկ բարիք, այլ միայն սարսափ, միայն չարիք ու պղծութիւն պատճառեց իր մարդակեր հրէշի եօթնադարեան գոյութեամբը։

Բայց աս չէ միայն այն զօրաւոր ընդդիմութիւնը զոր Շէրիֆ փաշայի «հայասիրական» նամակը կը յարուցանէ հայ մտքերուն մէջ...։

Անոր վերջին մասին մէջ մանաւանդ, հաստուցանելէ ետք իր «բարեպաշտական պարտքը զոհերուն եւ զայրոյթը՝ դահիճներուն հանդէպ» — միշտ ու միայն Իթթիհատականնե՛րը՝ անտարակոյս — զօրավարը կը դառնայ քանի մը «վերապահումներ» ընելու որոնք ուրիշ բան չեն բայց եթէ մեղադրանքներ ուղղուած «ո՛չ թէ դժբախտ Հայ ազգին», ո՛չ, «այլ քանի մը հայ անձնաւորութիւններու և խմբակցութիւններու, որոնք այնքան ձախող կերպով, վեց տարիէ ի վեր, պաշտպան և ջատագով հանդիսացեր են բոլոր այս չարեաց հեղինակ քօմիթէին», զորս ինք «զգուշացուցեր է շատ անգամներ», որոնք «ծառայելու տեղ վտանգեր են իրենց ազգին դատը», և եթէ անոնք «այդ չարաղէտ ու գաղտնասպօղ քօմիթէին դրօշին տակ ծառայելու տեղ՝ ճշմարիտ ազատականներու կողքին անկեղծօրէն կանգնած ըլլային, խնայած պիտի ըլլային իրենց ազգին...» են։

Հո՛ս՝ այս ցաւակցութիւնը կուսակցական բրօբականտի զօրաւոր հոտ մը դուրս կուտայ արդէն, և ինչպէս որ չենք հանդուրժեր որ մեր մահը ծանուցանեն, այնպէս ալ չենք հանդուրժեր, Զօրավա՛ր, որ Եւրոպայի առջեւ Ձեր քաղաքական բրօբականտին առիթ ու միջոց ընէք մեր ցաւը, ջանալով համոզել աշխարհը որ եթէ Իթթիհատի տեղ դուք ու ձերիններն անցնիք գործի գլուխ՝ Թուրքիան դըրա՛խտի կը փոխուի, Թուրքերը՝ գառնուկի՛, և Հայերն ալ կը դառնան կ՚ըլլան է՛ն երջանիկ էակները աշխարհի...։

Գտնուած չըլլալով ո՛չ վեց տարուան միջոցին, ոչ ալ անկէ առաջ, Ձեր ակնարկած «անձնաւորութիւններուն և խմբակցութիւններուն» մէջ, ընդհակառակը միշտ դէմ եղած ըլլալով Իթթիհատին, ես զիս բոլորովին ազատ կ՚զգամ սրտմտութիւնս յայտնելու այս յուշածումին դէմ՝ որ առնուազն անպատեհ է, ուրիշ բառ մը չգործածելու համար...։

«Մէշրութիէթ»ի հրատարակիչը կ՚սպասէ եղեր որ Հայերը «ճշմարիտ ազատականներու կողքին կանգնին» աւելի-սրբելու համար Իթթիհատն ու անոր փոխարէն պաշտօնի գլուխ բերելու համար «ճշմարիտ ազատականները։»

Ճշմարիտ Թուրք ազատականնե՛ր...։ Բայց ո՞ւր էին անոնք որ զիրենք չկրցանք տեսնել այս ամբողջ եօթնամեայ շրջանին, բաց ի, թերեւս, մատի վրայ համրուող մէկ քանիներէ՝ որոնց ազդեցութիւնն ալ ոչինչ եղաւ երկրին մէջ։ Այդ ո՞ր չարքերուն կողքին է որ պիտի կանգնէին Հայերը։ Հարցուցէ՛ք կանգնողներուն թէ երբեք ստուերէ մը զատ ուրիշ բան տեսա՞ն քովերնին, և ըսէ՛ք թէ այն պահուն իսկ ուր նախ Ահմէտ Մուխթար և ապա Քեամիլ փաշայի դահլիճներն իշխանութիւնն իրենց ձեռք ունեցան՝ «ճշմարիտ ազատականութիւնն» ինքզինք ցուցո՞ւց արդեօք, թէ ոչ միշտ պատրանք մը մնաց, միշտ խեղդուեցաւ ու թաղուեցաւ Վոսփորի ջուրերուն տակ...։

Կը հասկնանք թէ, իբրեւ Թուրք՝ Շէրիֆ փաշա ուզէ միմիայն Իթթիհատականները հեղինակ ու պատասխանատու նկատել տալ Հայերուն վրայ գործուած և, իր բառերով, «Ճինկիզ խանի ու Թիմուրլէնկի վայրագութիւններն ալ գլող-անցնող» այժմու անհուն ոճիրին...։ Մենք կ՚ըսենք՝ սակայն՝ թէ Իթթիհատն ու Թրքութիւնը մէկ են և թէ ո՛ և է Իթթիհատ պիտի չկրնար սանձ հըրէշութիւն մը գործադրել կամ ծըրագրել անգամ՝ եթէ իր արարքը չհամապատասխանէր թուրք ժողովուրդին ամենախորունկ ու ամենահարազատ բնազդներուն...։ Ետոյ կ՚ըսենք թէ այսօր, այս պահուս, Թուրքի մը կողմէ — ըլլա՛յ իսկ «ճշմարիտ ազատական կոչուած հազուագիւտ Թուրք Թուչունը — ո և է Հայու մը ո և է մեղադրանք յայտնելը խոշոր անգիտակցութիւն մը և անպատկառութիւն մըն է։ Ու կ՚ըսենք, վերջացնելու համար, թէ Շէրիֆ փաշայի մեր վրայ թափած առատ արցունքին մէջ կը պակսի այն միակ կաթիլը որ պիտի համոզէր մեզ միւսներուն ալ անկեղծութեանը, — պարզապէս Թուրք ցեղին պատկանելու ամօթին արցունքը։

Ու քանի որ ատիկա չէր բղխեր իր սրտէն՝ փաշան հազար անգամ աւելի աղէկ կ՚ընէր եթէ լռէր... ու մեզ մեր ցաւին մէջ հանդարտ ձգէր...։

ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ

ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ ԱՐԵՒԻ

«ՀԱՅԿ. ԳՈՅՈՒԹԵԱՆ ԿՌՈՒԻՆ ՀԱՄԱՐ»

Ը. ՑԱՆԿ

	Եգիպտ. Ղրուշ
Նախորդ ցանկին գումարը	5308
Պօղոս Յակոբեան Հէլուան, Բ.անգամ	200
Գ. Գմգմեան, Գահիրէ	250
Յ. Գափանճեան (2 շաբաթական)	12
Գումար Ե. Ղ.	5770

«Արեւ»ի հանգանակութիւնը միշտ բաց է բոլոր այն սրտցաւ հայերուն առջեւ, որոնք մասնաւորապէս Եգիպտոսէն, կը փափաքին նիւթապէս օգնել մեր ազգային գոյութեան ներկայ կռիւին։ Յիշեցնենք թէ մեր հանգանակութեան արդիւնքը պիտի ղրկուի, որպէսզի անխտիր յատկացնէ աղէտեալները ապրեցնելու կամ կռուողները զօրացնելու գործին՝ ինչպէս որ պէտքը կը պահանջէ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

ՔԱՂՈՒԱԾՆԵՐ «ԹԱՅՄԶ»ԷՆ

«Թայմզ»ի Գահիրէի թղթակիցը, Սեպտ. 27 թուով կը հաստատէ Հայաստանի մէջ կատարուած խժդժութեանց քստմնասարսուռ հանգամանքը և կը չէզոքէ անոնց Կ. Պոլսոյ մէջ ծրագրուած ըլլալը։

Հայերու դէմ հալածանքը կը զուգադիպի, կ՚ըսէ, Էնվէր փաշայի վերադարձին Կովկասեան ճակատէն՝ ուր իր բանակներուն յետ մղումին մէջ Հայերը կարեւոր դեր մը ունեցած էին։ Թալէաթ պէյ առիթէն օգտուեցաւ քաղեց վրէժ լուծելու համար Փոքր-Ասիոյ անմեղ Հայ բընակչութենէն։ Հալածանքի իբր միջոց ընտրուեցաւ Հայերու տեղահանութեան որոշումը. կառավարութեան այս որոշման դէմ ո և է ընդդիմութիւն կամ համակրութեան յայտարարում բաւական էր անոնց դէմ չլթայազերծելու համար ամենավայրագ խստութիւնները— սպանութիւն, կողոպուտ և ուրիշ խժդժութիւններ։

Իբրեւ ապացոյց թէ հնազանդողներն ալ միեւնոյն բաղդին կ՚ենթարկուէին, թղթակիցը մէջ կը բերէ Վարդգէսի, Զօհրապի, Ակնունիի?, Հալաճեանի? և Բաստրմաճեանի? պարագան, որոնք Ուրֆայէն դէպի Տիգրանակերտ ճամբայ հանուելով, ճամբուն վրայ սպաննուեցան և այս սպանութիւնները աւազակներու վերագրուեցան։

Մինչդեռ նախորդ պատմական կոտորածները միայն որոշ շրջաններու մէջ սահմանափակուեցան, այս անգամուանները համատարած բնաւորութիւն ստացան։ Սամսոնէն մինչեւ Տրապիզոն, Օրտուէն մինչեւ Այնթապ, Մարաշէն մինչեւ Երզրում, միեւնոյն վայրագութիւններն են որ տեղի կ՚ունենան,— մարդերու անխնայ ջնջակահարութիւնը, խաչհանուիլը, կտրատումը, անոնց բանի քշուիլ-տարուիլը տարապարհակ աշխատութեանց պատրուակով, մանուկներու առեւանգումը և բռնի խլամացումը, կիներու բռնաբարութիւնը և գերեվարութիւնը, անոնց կնդակահարութիւնը կամ իրենց մանուկներով տարագրումը դէպի Մուսուլի արեւմտակողմի անջրդի անապատները և կամ դէպի Տէր-էլ-Զօր, ինչ որ՝ երկու պարագային ալ՝ անոնց ստոյգ բնաջնջումը կը՛նշանակէ։ Թղթակիցը կը նկարագրէ ճանապարհին գործադրուած անողորմ խստութիւնները, որոնցմով կը բռնադատուին անվերջ քալելու, և ամբողջ գծին վրայ դիակներու յաճախութիւնը որոնք կը նշանադրեն տարաբաղդ աքսորականներու հետեւած ճամբան։ Կը մատնանշէ Գերման հիւպատոսներու կատարած տխուր դերը, ինչպէս Հալէպի հիւպատոս Պ. Ռօսլէրի Այնթապի Հայոց տարագրումին նախագահելը և տխրահռչակ Պ. Օբէնհայմի թելադրութիւնը՝ Դաշնակից Պետութեանց հպատակներուն կիներն ու տղաքները աքսորելու Ուրֆա, ուր անոնք ականատես եղան զօրքերուն կողմէ գործադրուած հրէշութեանց քաղաքին փողոցներուն մէջ՝ որոնցմէ բառին բուն նշանակութեամբ արիւն կը հոսէր։

Թղթակիցը զովեստով կը յիշատակէ Սուէտիացիներու հերոսական դիմադրութիւնը և անոնց ազատման պարագաները։ Կը կարծուի թէ ուրիշ տեղեր ալ Հայերը կը դիմադրեն, բայց ծովեզերքէն հեռու տեղերու բնակչութեան դրութիւնը յուսահատական է։

Մարդկային կորուստին համագումարը կը գլէ կ՚անցնի Սուլթան Համիտի ժամանակի կոտորածներուն համար ցոյց տրուած թիւը։ Թալէաթ պէյի պատասխանատուութիւնը այս բոլորին մէջ անհերքելի է։

* *

Ուրիշ թղթակից մը, որ ժամանակաւ Պոլիս գտնուած է, կ՚ամբողջացնէ Թալէաթ պէյի մասին եղած մեղադրանքները։ Կը յիշէ Թալէաթի անձնական սերտ մտերմութիւնը Վարդգէսին, Հալաճեանին և Բաստրմաճեանին հետ։

«Երբ Բաստրմաճեան էֆէնտին ձերբակալուեցաւ Հայաստանի մէջ, Վարդգէս՝ որ խիստ ուշիմ և եռանդուն Հայ մըն էր, անմիջապէս Բ. Դուռ վազեց Թալէաթին բողոքելու և, ես ալ — կ՚ըսէ թղթակիցը — այնտեղ գտնուելով՝ լսեցի տեղի ունեցած խօսակցութիւնը։ Թալէաթ անմիջապէս հրաման ըրաւ որ Բաստրմաճեանը ազատ արձակուի, և ինծի դառնալով՝ կատակախառն կերպով ըսաւ թէ, ո և է խնդրանք չէր կրնար մերժել իր Վարդգէս բարեկամին, որ զինք խստիւ յանդիմանած էր։ Արդարեւ այս երկու մարդերը իրարու հետ կը վարուէին սեղնակից ընկերներու պէս։

«Պոլսէն մեկնելէս առաջ Cercle d'Orientի մէջ սեղանակից եղայ Թալէաթի ու Հալաճեան էֆէնտիի հետ։ Հալաճեան պերճախօս կերպով կը պաշտպանէր Երիտասարդ Թուրք ռէժիմը և շատ գովեստով կը խօսէր Թալէաթի դէպի Հայերը բարեկամութեան, ինչպէս նաեւ գործադրուելիք բարենորոգումներու մասին։ Թալէաթ Հալաճեանին հետ նոյնչափ մտերմօրէն կը վարուէր որչափ Վարդգէսին հետ։ Հիմա այս երկուքն ալ Թալէաթի հրամանով սպաննուած են...։ Ամբողջ ազգաբնակութեան մը այս կազմակերպեալ կոտորածին մէջ՝ եթէ չեմ սխալիր դաւաճանութենէ ու արեան ծարաւէ աւելի բան մը կայ։ Մխութիւն և Յառաջդիմութիւն քօմիթէն և անոր քաղաքականութիւնը ներշնչողները՝ անտարակոյս պէտք կ՚զգան Թուրք ժողովուրդին միտքը ուրիշ կողմ դարձնելու այն կործանումէն որուն կ՚առաջնորդուի օսմանեան կայսրութիւնը իր «վերանորոգիչ»ներուն ոճիրներովը և յիմարութիւններովը։ Վստահ եմ որ Բրիտանական կառավարութիւնը ո՛չ միայն պիտի չներէ այս անարգութիւնները, այլ և Թուրք նախարարները, և ի մասնաւորի Թալէաթը և իր արբանեակները, անձնապէս պատասխանատու պիտի բռնէ թափուած անմեղ արիւնին համար։ Բաւական չէ՛ պատժել կամ կախաղան հանել տեղական պաշտօնեաները և գիւղացիները կամ զինուորները՝ որոնք պարզապէս ընկալուող քլիքին գործիք եղած են։ Բրիտանական կառավարութիւնը պէտք է որոշ կերպով հասկցնէ թէ՝ ամբողջ Թուրք պաշտօնէութիւնը, իր մէջն ունենալով նախարարապետը, Թալէաթը և միւս նախարարները, իրենց կեանքովը պիտի հատուցանեն իրենց անզգամութիւնը։ Թուցէ Դաշնակիցներն այսօր ի վիճակի չըլլան փրկելու Թուրքիոյ Հայ բնակչութիւնը, բայց գո՛նէ պէտք է յայտարարեն իրենց հաստատ որոշումը՝ թէ գործադրուելիք պատիժը օրինակելի պիտի ըլլայ...»։

Մ. Տ.

Հայ Կարմիր Խաչին (Գահիրէ) 23 օգոստ. մինչեւ 30 սեպտ. 1915 ստացած դրամական նպաստներուն գումարն է Ե. Ղ. 18641 որուն 6000ը ուրիշ բարեսիրական հաստատութիւններէ, 5000ը Սուդանի Հայ Տիկնանց Կ. Խաչի ընկ.էն և մնացեալը՝ անհատական նուէրներէ գոյացած է։ Գանձուած ամսավճարները թէպէտ 200 ղրշ. միայն կը ներկայացնեն, բայց հոկտ.է սկսեալ խոստացուած ամսավճարներու գումարը ամսօրէն կ՚անցնի 2000 ղրշ.ը։ Կայ նաեւ ի բնաւ ստացուած նուէրներու և իրականանալի հասոյթներու թուում մը։

ՍՈՒԷՏԻՈՅ ԴԻՒՑԱԶՆԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

Գ.

ՄԵԾ ԸՆԴՀԱՐՈՒՄՆԵՐՈՒ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

Երկու կողմերն ալ իրենց ամէն կարգի պատրաստութիւններն աւարտած և իրենց տրամադրութեան տակ գտնուող բոլոր միջոցները ձեռք առած էին։ Արդարեւ, Հայերը կրակի իրենց առաջին մկրտութիւնը առած և իրենց նախնական յաջողութիւններէն քաջալերուած, ամենայն եռանդեամբ իրենց դիրքերը կ'ամրացնէին. անոնք հիմա վարժուած էին զինուորական կեանքի ու կատարեալ կարգապահութեան։ Իսկ Թուրքերը՝ Սուէտիացիներու ինքնապաշտպանութեան այս «անլուր ոճիրը» ըստ արժանւոյն պատժելու համար՝ տեղական պարագաներու ներածին չափ զինուորական ուժեր տեղւոյն վրայ փութացուցած էին։ Անտիոքէն, Քէսապէն, Պէյլանէն ու Հալէպէն բերուած զօրքերը՝ 2000է աւելի՝ դրուած էին 131րդ զօրաբաժնի (ալայ) հրամանատար հազարապետ Րիֆաթ պէյի հրամանին ներքեւ. 2-3000ի չափ ալ պաշըպօզուք Թուրքեր, Թիւրքմէններ, Ֆէլլահներ և Արաբներ կանչուած էին օգնութեան՝ Սուէտիոյ նուաճումի փառքին մասնակցելու և աւարի ու կողոպուտի իրենց բաժինին արժանանալու համար։

Սակայն առաջին երկու փոքրիկ ընդհարումներուն փորձը Թուրքերն համոզած էր որ այս Հայերու նուաճումն ու կողոպուտը առանց ծանր զոհերու պիտի չկրնային յաջողցնել։ Աւելի լաւ չէ՞ր ուրեմն անգամ մ'ալ փորձել ամենահնչուտ եղանակը՝ խոստումը, խաբէութիւնը, սպառնալիքը. այս կերպով իրենք ոչինչ չկորսնցնելով հանդերձ, կրնային հասնիլ իրենց նպատակին — քանդել, քարուքանդ ընել կիլիկեան այս վերջին ամրոցն ալ՝ ուր կառչած մնացած էին տակաւին հինգ-հազարեակ մը Հայեր։ Չէ՞ որ նոյն մեթոդը յաջողած էր Զէյթունի, Հաճընի, Հասան-Պէյլիի, Տէօրթ-Եօլի և նոյն իսկ Որոնդէս գետի հանդիպակաց կողմը՝ Քէսապի մէջ։ Իրաւ, Կիլիկիոյ խոհեմագոյն Կաթողիկոսէն կոնդակ մը և կամ նուիրակ մը բերել տալու համար ժամանակ չկար, բայց իրենց տրամադրութեան տակ ունէին դո՛նէ Սուէտիացւոց քաջածանօթ Հայ մը, զինուորական բժիշկը, Բենիամին Հէքիմեանը․․․։

Երկու գրութիւններ ուղղուեցան Սուէտիացիներուն, մէկը՝ ամբողջական կամ մասնակի անձնատուութեան հրաւէր մը հազարապետին կողմէ և միւսը յիշեալ Հայէն Թախանձագին յորդորական մը որ եա կենան յիմարական գլխագրութենէն, «ազգասիրաբար» ցոյց տալով այն ահաւոր վտանգը որ հակառակ պարագային կը սպառնար իրենց։

Հոս բառ առ բառ մէջ կը բերենք այդ երկու կարեւոր վաւերաթուղթերը որոնց բովանդակութիւնը ուշագրաւ է մէկէ աւելի տեսակէտով. առանց բնագիրները Թրքատառ և Թուրքերէն են։

Հազարապետին նամակը

Պիթիաս, Հաճի-Հապիպլի, Եօղուն-Օլուք, Խտըր-Պէկ, Վագըֆ էրմէնի Հէյեթը Իխթիարէսինէ.

Պիրինճի մասէ. — Ա՛ճիլ վէ ա՛ճիզէ էրքէք, գատըն վէ մա՛սում չօճուգլարըն գանլարընա կիրմէմէնիզի իխթար իլէ պունլարըն Թէսլիմ խոլմէլէրինի Թավսիյէ էյլէրիմ։

Իքինճի մասէ. — Թէսլիմի նէֆս իտէճէք օլանլար պալգանըա էլլէրինտէ պէյազ պայրագլարը օլտուղու հալտէ աքերին պուլունտուղու մահալէ կէլէճէքլէր տիր։

Իւչիւնճիւ մասէ. — Երքէք վէ կէնճլէրտէն արզու խոէնլէր սիլահլարըյլա մա'էն Թէսլիմի նէֆս խոէպիլիրլէր։

Տէօրտիւնճիւ մասէ. — Թէսլիմի նէֆս խոէնլէրէ հիչ պիր վէճհլէ զարար իյզա խոլմէյէճէք տիր։

Պէշինճի մասէ. — Ա'դսի Թագտիրտէ աէօքիւլէճէք գանըն մէսուլի սիզ օլիրզ. մասումի վէ մա'նէվի մէսուլիյէթ սիզէ ա'յիտ տիր։

131ինճի ալայ գօմանտանը
Պինպաշը՝ Րիֆաթ

Ֆի 26 Աղոսթոս սէնէ 1331

Տօքթ. Բենիամին Հէքիմեանի նամակը

Տէր Աբրահամ Հայր Գալուստեան վէ Տէր Վարդան Հայր Վարդիկեանը,

Զօզ սէլամտան սօնրա, Համայէ կիտէն մուհաճիրլէրտէն սէլամէթ վէ բահաթ խապէր կէլտի։ Նէ՞ իչիւն պէօյլէ մէմլէքէթ կայրի օլարագ հարէքէթ խոէյօրսունուզ։ Հիւքիւմէթի Օսմանիյէ աֆվքեարի տիր. մուհաճէրէթ սօնունտա աֆվ ինթիմալլի վար. չու մուզայէգա կիւնլէրի կէչտիքտէն սօնրա եինէ խաթէտ[ill]իզ մահալէ հիճրէթ խոէպիլիրսինիզ։ Շու մուամէլէնիզ ճիմլէնիզին մահվընա սէպէպ օլաճաղը պէտիհի տիր։ Գոմանտար պէյին սիզէ մէքթուպընտա եազտըղը կիպի, մուհաճիրաթ իչի պինի մութէճավիզ ասքէր խաղէր անլամազ վէ չօլուգ չօճուգ էսիրէմէզ Արապտան սիզի Հապիպլի վէ Եօղուն-օլուգ Թարաֆընտան իհաթա իթմիշ վէ իքի Թապուրտա ասքէր պիրլիքտէ տիրլէր. հէման աճէլէ Թէսլիմ օլմաղընըզ Թագտիրտէ մահվ օլաճաղընըզ, էմին օլունուզ, չիւնքիւ կէլէն Արապլարը պէն կէօրիւմ իլէ կէօրտիւմ. չէրիֆիմ իւզէրինէ սիզէ եէմին խոէրիմ քի պու եազըշըմ հագիգաթ տըր. պիրատէրիմ, պագը տիրայէթ վէ վիճտանընըզա հէվալէ խոէրիմ։

Բենիամին Հէքիմ

27 Աղսթոս սէնէ 1331

Իքի սաաթտան պիր մալիւմաթ վէրմէտիյինիզ Թագտիրտէ, չօճուգլարընըզըն, գատընլարընըզըն վէյպալը խապէր անլայան պէօյիւքլէրին պօյնունա օլսուն. իքի սաաթ մէօհլէթ վար, աճէլէ Թէսլիմ օլունուզ վէ գուրթուլունուզ, տօսթլարըմ։

Իչպու մէքթուպու չու տագիգատա Տէր Աբրահամա, եա Տէր Վարդանա, պիր ագըլլը ատամա վէրինիզ. ամա՛ն բիճա խոէրիմ, ինմալ իթմէյէսինիզ։

Թուրքերէն կնիք՝
Տօքթ. Բենիամին Հէքիմեան

Հայերէն ստորագրութիւն՝
Բենիամին Հէքիմեան

* * *

Հազարապետին նամակին մէջ Թափանցիկ կերպով կ'երեւայ Թուրք կեղծաւորութիւնը և խորամանկութիւնը. մարդ պահ մը կը կարծէ քաղաքակիրթ և պատասխանատու կառավարութեան մը վեհանձն մէկ զինուորականին հանդէպ գտնուիլ, որ նախ հայրաբար կը յորդորէ անձնատուր ըլլալ և արիւնահեղութեան տեղի չտալ, երկրորդ՝ ըստ պատշաճի և ըստ պատերազմական օրինաց, զանազանութիւն կը դնէ պատերազմիկներու և ոչ-պատերազմիկներու միջեւ, վերջիններուն՝ այսինքն անձնատուր եղողներուն համար խոստանալով ամէն անձնական ապահովութիւն։ Ասիկա անշուշտ ճարտար միջոց մըն էր Հայերուն մէջ բաժանում և Թուլացում առաջ բերելու։ Միեւնոյն ժամանակ՝ անձնատուր չըլլալու պարագային, անխտիր և անխնայ կոտորած ընելու իր դիտաւորութիւնն ալ չի ծածկեր՝ «անկար ծերերուն, մանուկներուն և կիներուն արիւնը մի մոռնաք» ըսելով, և վերջապէս, վայրագ տարազութէ ազատելու համար օրինաւոր ինքնապաշտպանութեան դիմող ժողովուրդին չնական կերպով կը յայտարարէ Թէ «Թափուելիք արիւնին յանցանքը, նիւթական և բարոյական պատասխանատուութիւնը ձեզի կը պատկանի»։

Գալով հայ բժիշկին նամակին, նախ կ'սկսի հաւաստիք տալ Թէ Համա գաղթողները՝ այսինքն Քէպուսիէէն և միւս գիւղերէն, ինչպէս նաև Քէսապէն կառավարութեան հրամանին հնազանդողները ողջ առողջ և հանգիստ իրենց նոր գաղթավայրը հասած են․․․ Ինչո՞ւ դուք ալ անոնց օրինակին չէք հետեւիր և զուր տեղը ինքզինքնիդ ծանր վտանգի կ'ենթարկէք, կ'ըսէ։ Այս Հայը Թերեւս վատ մը կամ մատնիչ մը չէ, բառին բուն նշանակութեամբ, այլ վատասիրտ մը, սոսկ Հայու խեղճ տիպար մը։ Բայց այս նամակին պատմական կարեւորութիւնը այն կէտին մէջն է՝ որ Սուէտիացիներուն դէմ ղրկուած զինուորական և պաշըպօզուք ուժերուն իրական Թիւը վաւերական կերպով կը ճշդէ. երկու Թապուր կանոնաւոր զօրք և 2000է աւելի արիւնկզակ Արաբներ։ Ասոնց Թիւին վրայ աւելցնելով շրջակայքի Թուրքերը, Թիւրքմէններն ու Ֆէլլահները, առանց չափազանցութեան կարելի է ըսել Թէ Սուէտիոյ վրայ յարձակողներուն համագումարը 5000է աւելի կռուողներու պատկառելի Թիւ մը կը ներկայացնէր։

Աւելորդ է ըսել Թէ հազարապետին և բժիշկին նամակներն ալ անպատասխանի մնացին։

Կարգը եկած էր ամենէն կատաղի և վճռական ընդհարումներուն՝ որոնք եղան Օգոստ. 15ի և 16ի ճակատամարտները։

Դաստուրեց Մ. Տ.

ՇԷՐԻՖ ՓԱՇԱՅԻ ՆԱՄԱԿԸ ՀԱՅՈՑ ՄԱՍԻՆ

Բարիզ, 10 Սեպտ. 1915

Պարոն Տնօրէն

Կը հաճի՞ք ինծի Թոյլ տալ որ Ձեր յոյժ յարգելի Թերթին Սեպտ. 9ի Թիւին մէջ երեւցած Ժ«ողովուրդի մը բնաջնջումը» ակնածանօս յօդուածին վրայ աւելցնեմ իմ անձնական ցասումս ընդդէմ այս աւրինարբու «Միութիւն և Յառաջդիմութիւն» Քօմիթէին արարքներուն, որ՝ քանիերորդ դարուն, վերանորոգելով այն տխուր չնաստակութիւնները որոնք առ յաւէտ վերաբերիլ կը կարծուէին ոգիութեան և բարբարոսութեան անցեալի մը, գլեց անցաւ Ճէնկիզ-խաներու և Թիմուրլէնկներու վայրագութիւնը։

Իրաւ է Թէ Իթթիհատականներու հոգեվիճակը քաղաքակիրթ աշխարհին առջեւ պարզուեցաւ միայն ա՛յն օրէն սադին ուր յայտնաբար Գերմանիոյ կողմը բռնեցին, բայց ես, վեց տարիէ ի վեր, չդադրեցայ «Մէչրութիյէթ»ի և զանազան Թերթերու և հանդէսներու մէջ զայն երեւան հանելէ, զգուշացնելով Ֆրանսան և Անգլիան այն դաւադրութեան մասին որ կը հիւսուէր ընդդէմ իրենց և ընդդէմ Օսմ. ազգութեանց, գլխաւորաբար Հայերուն։

Եթէ կայ ցեղ մը որ Թուրքերուն մօտիկ է իր հաւատարմութեամբը, երկրին մատուցած իր ծառայութիւններովը, անոր տուած իր պետական մարդերովն ու տաղանդաւոր պաշտօնատարներովը, իր մտացիութեամբը որ կը յայտնուի ամէն մարզի՝ վաճառականութեան, ճարտարարուեստի, գիտութեանց և արուեստից մէջ, անիկա Հայ ցեղն է ճշդիւ։

Անոնք են որ Թուրքիա մտցուցին տպագրութիւնը, ինչպէս նաև Թատերական արուեստը։ Իր բանաստեղծները, գրագէտները, մեծ երմտագէտները անԹիւ են, և իրենց մեծ մարդերէն շատերը պատիւ պիտի բերէին արեւմուտքի մէկ երկրին, ինչպէս առենօք Մովսէս Խորենացին՝ պատմագիր և քերթող, Արիստակէս Լաստիվերտացին զոր կը բաղդատեն Երեմիային, և արդի ժամանակաց մէջ Րաֆֆին, Սունդուկեանը, Շիրվանզադէն, Ահարոնեանը, Զօհրապեանը, Նորայրը և տասնեակներով ուրիշներ։ Հայ մը չէ՞, Օտեան էֆէնտին, որ աշխատակիցն եղաւ Միդհատ փաշայի, հեղինակը Օսմ. Սահմանադրութեան, Եփրեմ Խանն է, «Արեւելքի Կարիպալտին», որ մեծ գիւցազնը եղաւ պարսկական յեղափոխութեան զոր ուրիշ հայ մը՝ Մելքոն Խան պատրաստած էր։ Եւ պէտք է ընդունիլ, արդար ըլլալու համար, Թէ բանակալ կառավարութիւնը Թուրքիոյ՝ ինչպէս նաև Պարսկաստանի մէջ, աւելի կորովի հակառակորդներ չգտաւ քան Հայերը, որոնք կարեւոր բաժինով մը աջակցեցան սահմանադրական ռէժիմին ծնունդեան։

Չկայ լուսամիտ Թուրք մը որ չստորագրէ սա դատաստանին ներքեւ զոր տասներեք տարի առաջ կ'արձակէր հանգուցեալ բարեկամս Լինչ՝ անդամ Անգլ. խորհրդարանի։

Հայերը ի մասնաւորի ընդունակ են նոր քաղաքակրթութեան միջնորդներն ըլլալու։ Անոնք ընտանեցած են մեր ամենաբարձր իտէալներուն հետ ու եւրոպական մշակոյթին բոլոր արդիւնքները կ'իւրացնեն այնպիսի անյագութեամբ և կատարելութեամբ մը՝ որուն ուրիշ ոչ մէկ ցեղ հաւասարելու կարող ցոյց տուած է ինքզինք։

Արդ, երբ մարդ խորհի Թէ ժողովուրդ մը որ այսքան լաւ օժտուած է և որ կրնար իբր քաղաքար բուսահող մը ծառայել Օսմ. կայսրութեան վերանորոգմանը, Պատմութեան մէջէն անհետանալու վրայ է՝ ոչ Թէ գիրկխառնուած ինչպէս Հրէայ ժողովուրդը Ասորեստանցիներէն, այլ ջնջուած,—ամենէն կարծրացած սիրտերն իսկ պէտք է արիւնին. և ես կ'ուզէ՞, իմ մասիս, Ձեր յարգելի օրկանին միջոցաւ, ուղղել այս ցեղին որ սպաննուած կը մեռնի, իմ զայրոյթիս արտայայտութիւնը ընդդէմ իր դահիճներուն և իմ անհուն գթութիւնս ի մասին զոհերուն։

Այս բարեպաշտական պարտականութիւնը կատարել՝ հոգ, կրնայի՞ համարձակիլ քանի մը վերապահումներ ընելու, ոչ Թէ տարաբախտ հայ ազգին այլ քանի մը հայ անձնաւորութեանց և բրոբականտի խմբակցութեանց վերաբերմամբ՝ որոնք, վեց տարիէ ի վեր, այնքան ձախող կերպով պաշտպան և ջատագով հանդիսացան այն Միութիւն և Յառաջդիմութիւն Քօմիթէին՝ որ հեղինակն է իրենց կրած ներկայ բոլոր չարիքներուն։

Որքա՜ն անգամներ զիրենք զգուշացուցի անուղղամտութեանը դէմ Իթթիհատականներուն, որոնց սև հոգին և ապիրատութիւնը կը ճանչնայի։ Թո՛ղ որ Ատանայի հրամայուած ջարդերը իրենց տալու էին իրականութեան գիտակցութիւնը։ Ոմանք սխալ հասկցուած շահերով, ուրիշներ՝ քաղաքական անընդունելի բաղակցութիւններէ ներշնչուած՝ ինչպէս Կ. Պոլսոյ դժբախտ երեսփոխան Զօհրապ էֆէնտին որ իր սխալները կախաղանով քաւեց, մէկ բառով բոլոր հայ վարիչները, կամ գրեթէ բոլորը, համերաշխելով «Միութիւն և Յառաջդիմութիւն» Քօմիթէին քաղաքականութեանը հետ, վտանգեցին՝ փոխանակ փրկելու՝ իրենց ազգին դատը։

Եթէ անոնք, այս չարաղէտ ու գաղտնաքօղ ընկերակցութեան դրօշին տակ ծառայելու տեղ՝ անկեղծօրէն կանգնած ըլլային այն ճշմարիտ ազատականներուն կողքին որոնք չատոնց ի վեր, մինչև իսկ իրենց կեանքին գնով, վըտանգը մատնանշեցին, ոչ միայն իրենց սկզբունքներուն համաձայն գործած այլ և խնայած պիտի ըլլային իրենց տարաբախտ եղբայրներուն պատերազմէն առաջուան հալածանքներն ու իրենց ամբողջ ազգին՝ հեռապատկերը բնաջնջումի մը որ եզական պիտի ըլլայ պատմութեան տարեգրութիւններուն մէջ։

ԶՕՐԱՎԱՐ ՇԷՐԻՖ ՓԱՇԱ
(Ժուռնալ տը Ժընեվ)

ԿԻԼԻԿԵՑԻՆԵՐԸ ՊՕՐ-ՍԱՅԻՏԻ ՄԷՋ

(Սեփական թղթակցութիւն)

Զորեքշաբթի

Սաստիկ ցուրտ է։ Օդին պաղութիւնը կարծես զօրերու վիճակին վրայ ալ ազդած ըլլայ։ Շոգեմակոյկը գրեթէ պարապ, ամենօրեայ բազմութիւնը զգալի կերպով նուազած է։ Բժան երեսուն կըտոր տախտակէ զատ ոչինչ կը տեսնեմ իբրեւ բեռ։ Այդ տախտակներն ալ Խմբին մէջ կառուցուելիք երկու խանութներուն համար է։

Նկատելով որ գաղթականներէն ոմանք երբեմն չաքար, բրինձ ևն. ի նման բաներ կը յանձնարարեն քաղաքէն իրենց ունեցած քանի մը ղրուշովը, և նկատելով որ դուրսէն եկող վաճառորդներու մուտքը բացարձակապէս արգիլուած է, որոշուեցաւ այդ 2 խանութները շինել ու յանձնել գաղթականներէն երկու հոգիի, այս կերպով գոհացում տըւած ըլլալու համար իրենց այս պէտքին ալ։

— Ցորեկէ վերջի 4ին շոգենաւով այլեւայլ անդեր կարմիր խաչին ուղարկուած քանի մը կտոր նուէրներու հետ աչքի կը զարնեն երկու մեծ հակեր, որոնք Տիար Գ. Թօփալեանի ուղարկումներուն շարունակութիւնն են։

Հինգշաբթի

Նուէրներու առատութիւն մը զգալի կերպով կը բարձրացնէ տրամադրութիւններու աստիճանաչափը։ Կարմիր Խաչի մթերապետ Պ. Ժ. Պաճիմեանի մթերանոցի յանկացուած իր պզտիկ սենեակը նեղ կը գտնէ։ Հարկ կ'ըլլայ խոշոր վրան մը եւս կանգնել իբր մըթերանոց։ Եկած ապրանքներուն մէջ կան Առաջնորդարանէն ուղարկուած ճերմակ կտաւի երեք խոշոր հակեր, 328 ծրար։ Հիմա խնդիր տեղ ընել սկսաւ որ Արհեստանոցը պիտի կրնայ արդարացնել իր վրայ դրած յոյսերնիս։ Այս գաղափարը աւելի զօրացնելու կը ձգտին՝ Աղեքսանդրիոյ և Գահիրէի միջև փոխանակուած հեռագիրներէ ու հեռաձայնով անցած-դարձած խօսակցութիւններէ ականջս հասած տարտամ բայց շատ յուսալից լուրերը, որոնց համաձայն ճերմակ կտաւէն վերջ կիներու հագուստի կերպասն ալ գնուած է, ինչպէս նաև 500 անկողին, կօշիկներ, կարի մեքենայ, նոր խոհանոցի կազմածքը, ևն. ևն.։ Ու այս ամէնքը մէկ անգամէն, ինչ որ մինչև հիմակուան յապաղումին անհըն լեալի կը հանէ։

— Բարձրաստիճան անձնաւորութեանց շարքին Խմբը այսօր հաճոյքը կ'ունենայ վայելելու Ֆրանս. նաւատորմի երրորդ բաժնի դէր-հրամանատար Պ. ․․․ի այցելութիւնը, որուն կ'ընկերանային իր նաւուն բժշկապետը, քահանան (aumônier), և ․․․ նաւային սպայ Պ. ․․․ն։ Միասին եկած էին նաև Խմբի ընկերութեան տեղւոյս գործակատարը՝ Պ. Տիւմօն, Տիկ. Վօհլէր, ու Տօքթ. և Տիկ. Առպօ։ Դպրոցը այցելած առեններն, աշակերտները հայրենաշունչ երգեր երգեցին, ինչ որ մեծ հաճոյք պատճառեց հրամանատարին։ Կիներ և աղջիկներ իրենց ձեռագործները ցոյց տուին որոնց համար իրենց հիացումը յայտնեցին, մանաւանդ տիկինները։

Ն. ԹՈԳԱԹ

ԱՆՄՈՌԱՆԱԼԻ ՕՐ ՄԸ

Հոկտեմբեր 3ի օրը յաւէտ անմոռանալի պիտի մնայ մեր սրտերուն մէջ։

Այդ օրը այցելեցինք, ընկերներ Ապահի և Մլեհի հետ, Պօր-Սայիտի աւազներուն մէջ բանակած մեր Սուէտիացի պատերազմիկներուն։

…Մօտաւորապէս քսան տարի առաջ, ներկայ յաղթական մարտիկներուն հայրերը իրենց երկրին մէջ տեսած էին իրենց համար բոլորովին նոր տեսակէ մարդեր, որոնք նոր կեանքի մը առաքեալներու պէս և եկած էին ազգային-քաղաքական գիտակցութիւնը արթնցընելու իրենց մէջ, իրենց քարոզած ու բացատրած էին նոր ուղիներ, և ազատ ու անկախ կեանքի մը հեռապատկերը մատնանշած էին իրենց։ Ասոնք ոչ միայն խօսքի այլեւ սուրի ու գնդակի մարդեր էին, յեղափոխականներ, կամ ինչպէս իրենք կը կոչէին՝ պարոններ․․․։

Անկարելի է նկարագրել Թէ ինչ հոգեկան յուզում, ինչ ծայրայեղ բերկրանք և փղձկում ունեցան այդ բուռ մը «հին»երը երբ Հոկտեմբեր 3ին դէմ առ դէմ եկան իրենց պարոններէն երկուքին՝ Ապահին և Մլեհին հետ։ Ամբողջ բանակատեղին խրախանցումի մէջ ինկաւ։ Հնաքէքութեան հետ միասին՝ ամէն կողմէ երեւան կուգար և՛ համակրութիւն, և՛ սէր, և՛ ուրախութիւն։

Երեւակայեցէ՛ք եօթանասունհինգ ամեայ ծերունի մը, ջղուտ ու ոսկրուտ, որ հակառակ իր յառաջացած տարիքին՝ երիտասարդի մը կորովի կեցուածքն ունի դեռ։ Հագածը բզկտուած էնթարի մըն է, ոտքը պատառատուն կօշիկ մը կայ և գլուխը․․․ նաւապետի գլխարկով մը փառաւորուած է։ Ո՞վ է այս մարդը, կը հարցնենք, ու կ'իմանանք Թէ ան մէկն է որ 20-21 տարի առաջ, Սուէտիոյ լեռներն ու գիւղերը յեղափոխական շունչով տոգորած է, որուն տունը յեղափոխականներու ապաստանարան եղած է, ուր տեղի ունեցած են զանազան ժողովներ ըլլա՛յ ապստամբական, ըլլա՛յ կուսակցական գործերու համար։ Հոն գումարուած է Հնչակեան շրջանակային պատգամաւորական ժողովը որ ամենակարեւոր վճիռներ տուած է, հո՛ն՝ ամիսներով պատսպարուած ու կերակրուած են պարոնները․․․։ Այնուհետեւ, տարիներ շարունակ, բանտերու մէջ հալումաշ եղած, շղթաներու ծանրութեան տակ քաշկռտուած, հազարումէկ տանջանքներ կրած է ան, սակայն երբե՛ք տեղի տուած չէ, երբեք աղաչած, լացած չէ, այլ միշտ իր խօսքը եղած է.— «Ես Հնչակեան եմ, Հայաստանը և Հայուն ազատութիւնը

կ'ուզեմ...»։ Ինքն է, այդ ծերունին, որ այս վերջին հերոսական կռուին ալ տեղն ալ յանձն առած է ծովը նետուիլ և լողալով երթալ Սուլտաւոյ ափերէն մինչև Կիպրոս՝ օգնութիւն խնդրելու համար Դաշնակիցներէն որպէսզի կարենան չարունակել իրենց կռիւը։ Մ'ի խաբուիք ո՛չ անոր պատառոտուն էնթարիէն, ո՛չ կօշիկէն ու ոչ ալ տարօրինակ զըլխարկէն. անոնց տակ մեծ հոգի մը պահուած է. ան Մովսէս Գրրբեան կը կոչուի...։

Այդ օրը երբ մենք, չորս ընկերներս, կ'երթայինք քաջերու բանակատեղին, այս ծերունին գիմաւորելով մեզ հարցուց թէ արդեօք նոր բանիր բերուած են՝ գէթ ծածկելու համար իր վրայ ծանրացած խօթը որը թռանիկներուն մերկութիւնը, քանի որ զաւակները մեռած գացած էին և երեն մնացած էր անոնց ձագուկները խնամելու հոգը...։ Իր այդ հետաքրքրութեանը պահուն՝ յանկարծ աչքերը կը մթագնին, գլուխը կը դառնայ, հաւատալ չուզեր թէ իր առջև կը տեսնէ Ապահը և Մլեհը, քան տարի առաջուան իր զինակից ընկերները, իրենց առաջնորդները, իրենց պարոննեը...։ Ու կ'ուզէ գիրկընդխառնում մը, արտասուալից աչքերով, առանց ոև է խօսքի...։ Տեսարանը այնքան սրտաշարժ է՝ որ իրենցմէ զատ մենք ալ, ուրիշներ ալ, կուլանք...։ Խեղճը չէր յագենար համբուրելով. մատով ցոյց կուտար հեռուի հորիզոնին մէջ պահուած Սուէտիոյ ազատարար լեռները, և կրկին կուլար, կուլա՜ր դառնապէս...։

Եւ հազարաւոր անձերու մէջէն, որոնք բուռն հետաքրքրութեամբ մը խռնուած էին հոն, Ապահ և Մլեհ կ'անցնէին բարևելով, ոմանց հետ համբուրուելով և ոմանց կողմէ ալ ձեռքերնին համբուրուելով...։ Այդ միջոցին կարծես հին յիշատակներու տպաւորութեան տակ մոռցուած էր ամէն ինչ և ամէն դէմքի վրայ երջանկութեան ժպիտ մը կ'երևէր։

... Այդ օրը, բոլոր վրաններըը այցելելէ վերջ՝ երբ եկած էինք մի քիչ հանգստանալու, յանկարծ երկայնահասակ հուժկու երիտասարդ մը կուգայ և իր հօրը անունով կը խնդրէ ընկեր Ապահէն ... որ կնքահայր ըլլայ իրեն։ Նոյն օրուան փեսացուներէն մին էր, և հակառակ որ իրենց մէջ սովորութիւն է եղեր թէ կնքահայրը միայն մօտիկ ազգականներէն պէտք է ըլլայ՝ այս առաջարկը կ'ընէր ընկեր Ապահին՝ ըսելով թէ «Պարոնն ալ իր եղբայրը կը համարուի...» Աւելորդ է ըսել թէ ընկեր Ապահ սիրով ընդունեց իրեն եղած խնդրանքը։

... Արեւը մարը մտնելու մօտ է, երբ ամբողջ ժողովուրդը, մեծէն փոքր, դուրս եկած վրաններէն, երկու հարսնիքներուն հարսնեւոր ըլլալու կուգայ։ Մարդկային ալիք մըն է որ կը յառաջանայ հեռուէն։ Թաշկինակները զգեստաւորուած, խաչերը ձեռքերնին, առջեւէն կուգան։ Ժողովուրդը, իրենց հայրենական սովորութեան համաձայն, արարողութեան սկսելէ առաջ ազգային երգեր կ'երգէ։ Ձայնի ալիքները երթալով կը մօտենան մեզ և կ'որոտնք «Հնաւոր երկիր»ին եղանակը, զոր ծովածաւալ բազմութիւնը կ'երգէ միաբերան, խոռխո չեչտերով և ոտքի համաչափ զարկերով...։

Թափորը կը հասնի և քիչ վերջ կ'սկսի պսակի արարողութիւնը...։ Երկու զոյգերուն վերև, որոնք դեռ քանի մը օր առաջ կրակի ու մահուան դաշտին մէջն էին և հիմա արդէն կը պատրաստուէին կեանքի գործին լծուիլ, կը կենային իրենց կնքահայրերը, որոնց մին՝ ընկեր Ապահը։ Հիմա՝ սուրբրու տեղ խաչերն էին որ իրենց գլխը կը կատարէին, իրենց նորքև հովանաւորելով ապագայ կորիւններու ծնունդ տալու և ազգային կեանքը վերակենդանելու կոչուած այս հայրերն ու մայրերը...։

Ա. Գ.

Գանիրէ, 10 Հոկտ.

Ցաւօք կը ծանուցանենք կոմպոզիտոր Օր. Արշալոյս Մ. Ղազարեանի որուն յուղարկաւորութեան տխուր հանդէսը կատարուեցաւ շաբաթ, տեղւոյս Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցւոյն մէջ, ի ներկայութեան խուռն բազմութեան մը։ Կը յայտնենք մեր անկեղծ ցաւակցութիւնները իր վշտահար ծնողաց և հօրեղբօրը՝ մեր բարեկամ Տ. Արիստակէս Ղազարեանի։

ԱԶԳԱՅԻՆ ՔՐՈՆԻԿ

Հայկական ձակատեն

Բեթրոկրատ, 15. — Կովկասի ճակատին վրայ Վանա լճին հարաւակողմը Թրքական զօրախումբ մը ոչնչացուցինք։ Հ.

Բեթրոկրատ, 16. — Մալազկերտի շրջանին մէջ ծանր կորուստներ պատճառեցինք թշնամւոյն որ դէպի Կոփաշ փախուստ տուաւ։ Ջանոնք Վասթանին կիրճէն անդին նետելով դրաւեցինք 2 թնդանօթ և գերիներ։

Շապին Գարահիսարի ապստամբութիւնը թէև զսպուած է, բայց հայ կռուողներէն մօտ 150 հոգի պատռելով թիւրք զօրքերի շղթան, քաշուեր են սարերը կամ մօտակայ քրիստոնեայ գիւղերը։

Սասունը կանոնաւոր զօրքի կողմէն քարուքանդ է եղած. գէթ այդպէս են պատմած փախստական ճամբորդներէ ոմանք։ Սպաննուած են Կորիւնը, Տիգրանը, Հաճին, իրենց ընկերներով. Ռուբէնը և Փափազեանը մի բուռ ընկերներով ապաստանած են լեռներու մէջ։

(Արմենիա)

Հ. Բ. Ը. Միութեան կողմէ Ս. Առաջնորդ Հօր նախագահութեամբ ընտրուած Կրթական Յանձնախումբը, որուն կ'անդամակցին Տքթ. Պ. Սերովբեան, Բրօֆ. Յ. Գայեան և Տ. Թովմաս Գարագաշեան, իր նախապատրաստական աշխատութիւնները աւարտած ըլլալով, Բօր-Սայիտի գաղթականներու երկսեռ վարժարանի պաշտօնական բացումը պիտի կատարուի յառաջիկայ չորեքշաբթի օրը։ Արձանագրուած աշակերտներու թիւն է 1130, իսկ վրան դասարաններուն թիւը 28, որոնց 24ը ծաղկոց և 4ը տարրական։

Միութիւնը յիշեալ տղոց զգեստաւորման հոգը ևս ստանձնած ըլլալով, այս նպատակաւ Տիկնանց մասնախումբ մը կազմած է հետևեալներէ. Տիկ. Տօքթ. Սերովբեան՝ ատենապետ, Օր Վ. Մալէզեան՝ ատենադպիր, Տիկ. Սիմոնեան գանձապետ, Տիկնայք Սինանեան, Հ. Գալճեան, Գ. Սէլլաճեան, Օ. Տէրվիշեան և Մ. Շալճեան։

Կը խնդրուի բարեսիրտ նուիրատուներէ որ տղոց զգեստեղէնի և դպրոցական պիտոյքներու վերաբերեալ նուէրները հաճին այսուհետև ղրկել Յանձնախումբի Նախագահ Գեր. Տ. Թորգոմ Եպսկ. Գուշակեանի, կամ ուղղակի Հ. Բ. Ը. Միութեան կեդրոնատեղին, 33 Մասպէրօ փողոց։

Հ. Բ. Ը. Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 50ական Եգ. ոսկի Ն. Աղաթօն պէյէ և Լեւոն պէյ Ցովոբեանէ՝ Բօր-Սայիտի Կիլիկեան գաղթականներու արհեստական ճիւղին գործածուելու համար։

Ծանուցած էինք որ Աղեքսանդրիայէն Տիկնանց խումբ մը, նախաձեռնութեամբ Տիկ. Ցովհաննէս Պէյ Մաթոսեանի և Տիկ. Յ. Մութաֆեանցի, անձնական միջոցներով հինգ հարիւր տղու հագուստ պատրաստելու ձեռնարկած էին։ Այժմ կ'իմանանք որ զգեստներու բոլոր կազմածը արդէն շինուած և պատրաստ է, 3էն մինչև 12 տարեկան տղայոց համար, հետևեալ իրեղէններով.

Մէն մի տղու համար՝ երկու շապիկ, երկու շապկընկեր, հագուստ (երկու կտորով), գլխարկ մանչերու, կօշիկ, բաշլիկ (մէկերկու), երկու անձեռոց, շալ աղջկանց, սանտրեր, զուլպայ մեծ տղոց։

Բաց աստի՝ տիկնանց խումբը կը ղրկէ մաս մը չալեր ևս (ընդամէնը 576), զուլպայ հիւսելու բամպակ, և 120 քիլօ շաքարեղէն։ Աւելցնենք որ 300 պարանիկ ղրկուած է արդէն իրենց կողմէ, իբր անմիջական կարիք։

Վերոյիշեալ բոլոր իրեղէնները Տիկնայք Մաթոսեան պէյ և Մութաֆեանց անձամբ կ'երթան բաժնելու Բօր-Սայիտ այսօր իսկ։

Յիշեալ առարկաներու համար ծախսուած է 372 Եգ. ոսկի, զոր հայթայթած են հետևեալ նուիրատուները.

Տիկնայք՝ Բ. Ակոբեան, Ֆ. Ակոբեան, Ն. Աղաթօն պէյ, Զ. Գալֆաեան խան, Հ. Էքէզլէր, Հ. Կամսարական, Ս. Մաթոսեան պէյ, Ա. Մէրամէթճեան պէյ, Յ. Մութաֆեանց, Ն. Ներսէս, Առաքել պէյ Նուպար, Գ. Սարգիսեան, Ս. Սարգիսեան, Լ. Սպէնչեան, Մ. Բէխզեան պէյ, Ն. Բէխզեան պէյ. Օրիորդք՝ Ֆ. և Մ. Ակոբեան, Ա. Մաթոսեան, Օ. Մաթոսեան, Ա. Մութաֆեանց, Ս. Ցովակիմեան. Տեարք՝ Ցովհաննէս պէյ Մաթոսեան, Մաթոս Մաթոսեան և Անանուն։

Դրամական նուիրատուութիւններէ զատ՝ ստացուած են Տ. Փ. Թընկըր պէյէ 3 կտոր ֆալիֆօ, Տ. Պաքրճեանէ 10 կտոր ֆալիֆօ և Տ. Անտոնիկ Մաթոսեանէ 40 զոյգ կօշիկ։

Թէև 372 ոսկի ծախսուած՝ բայց իրեղէնները 500 ոսկիէ աւելի արժէք մը կը ներկայացնեն, եթէ կարի և գործումի համար տիկնանց կողմէ թափուած աշխատանքը ի հաշիւ առնուի։

Արդար է յիշել որ Տիկ. Ա. Ենովքեան իր բոլոր անխոնջ գործունէութիւնը նուիրած է այս ձեռնարկին և մեծապէս օգտակար եղած է աշխատութեանց իր մասնագիտական յայտնի կարողութիւնովը։

Օր. Արշալոյս Ղազարեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի, Հայուհեաց Կ. Խաչին նուիրած են Տեարք՝ Տէր Պօղոսեան եղբ. 60 ղրշ., Սարգիս Զիլինկիրեան 50 ղրշ.։

Հայ Կ. Խաչը (Աղեքս.) ստացած է հետեւեալ նուէրները.

Տեարք՝ Տ. Պօղոսեան 500, Տ. Յովհաննէսեան 200, Տէր. Մ. Ժամկոչեան 200, Տիկ. Ա. Մկրտիչեան 200, Տիկ. Վ. Տիւզէնճեան 100, Տէր. Մ. Տամատեան 100, Գ. Սահակեան (Տեղակեր) 100, Ա. Մուրատեան իր մօր մահուան տարեդարձին առթիւ 100, Ա. Սարաֆեան 50, Օր. Ա. Մարկոսեան 20։

ՀԵՌԱԳՐԱԼՈՒՐԵՐ

ԱՒՍՏՐՕ-ԳԵՐՄԱՆ-ՊՈՒԼԿԱՐ

ԽՈՒԺՈՒՄԸ ՍԵՐՊԻՈՅ ՎՐԱՅ

ԴԱՇՆԱԿԻՑՆԵՐԸ ՍԵՐՊԻՈՅ ՄԷՋ

Բարիզ, 16. — (Պաշտօն.) Ֆրանս. արեւելեան արշաւաբանակին վերին հրամանատար Զօր. Սարայլ Հոկտ. 12ին Սելանիկ հասած է։ Հ.

Աթէնք, 16.— Դաշնակից զինուորները շաբաթ օր Սելանիկէն մեկնեցան Սերպօ-Պուլկար սահմանագլուխին վրայ Սերպ ճակատը երթալու համար։

Աթէնք, 17.—Ֆրանս. զինուորները կրակի օծումը ընդունեցին Մակեդոնիոյ մէջ Հիւտօվօ Վալանտօվօ երկաթուղիի կամուրջին մօտ, ուր 40.000 Պուլկար զինուորներու կողմէ յարձակումի ենթարկուեցան։ Կռիւը կը շարունակուի։

Լոնտոն, 14. — Աթէնքէն հեռագիր մը լուր կուտայ թէ Պուլկարները Զիչարի հարաւային կողմէն (Նիշի հիւսիսային կողմէն 40 մղոն հեռու) ևս յարձակելու վրայ են։ Պուլկարները կ'ուզեն քաղաքը խսկապէս պաշարել։ Ռ.

Լոնտոն, 13. — Պուքրէշէն հեռագիրներ կ'ըսեն թէ Դանուբի պուլկարական եզերքները ամայացած են և Ռուսչուքի մէջ տեղացին կերպով խրամներ կը շինուին։ Վիտինի ափին բնակչութիւնը քաղաքէն հեռանալու հրաւէր ստացաւ։

Լոնտոն, 14. — Ռուիթէրի գործակալութիւնը կ'իմանայ թէ Նիշէն այսօրուան ստացուած լուրերուն համաձայն թշնամւոյն երեք կէտերու վրայ կատարած ճնշումը կը շեշտուի։ Թշնամին նոր ուժեր կեդրոնացուց. իր նպատակն է հաղորդակցութիւնները կտրել. բայց հակառակ իր դիչեր ցերեկ կատարած կատաղի կռիւներուն՝ Հոկտ. 5էն իվեր հազիւ թէ քթաչափ մը յառաջացած է, իսկ Պուլկարները սահմանագլուխէն անդին միմիայն մէկ կէտի մը վրայ մէկ մղոնի յառաջխաղացում կատարած են։

ԽՐՈԽՏ ՊԱՏԱՍԽԱՆ

Աթէնք, 16. — Աթէնքի Սերպ դեսպանը Ցոյն լրագրողի մը հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրաւ. «Ցատկանշական է որ Պուլկարները, որոնք տարիէ մը ի վեր կրնային մեր վրայ յարձակիլ, սպասեցին որ երկու զօրաւոր տէրութիւններ մեր վրայ խուժեն մեզի դէմ պատերազմ յայտարարելու համար։ Բանի որ յարձակումի ենթարկուած ենք, ինքզինքնիս բուռն կերպով պիտի պաշտպանենք, ու կրնաք վստահ ըլլալ թէ մինչև մեր վերջին անհատը պիտի կռուինք. այսպէսով փրկուած պիտի ըլլայ մեր պատիւը։ Հ.

Աթէնք, 14. — Պուլկար դեսպանը պաշտօնապէս իմացուց Պ. Զաիմիսի թէ Պուլկարիա Սերպիոյ դէմ պատերազմ յայտարարած է։ Ռ.

Լոնտոն, 16.— Թուրքերը սկսած են յաղթական կամարներ կառուցանել Սան-Սթէֆանոյի և Պոլսոյ մէջ՝ Գերմանները ընդունելու համար։ Էնվէր փաշա Տարատնէլի զօրքերուն խոստացաւ որ իրենց գտնուած տեղէն նուաղ ցուրտ երկրի մը մէջ անցնել պիտի տայ ձմեռը։ Մօք.

ԳԵՐՄԱՆՕՊՈՒԼԿԱՐ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ

«Բօրիէռէ տէլլա Սէրա» Սօֆիայէ հեռագիր մը կ'ստանայ Պուլկարիոյ, Աւստրիոյ և Գերմանիոյ միջև եղած համաձայնութեան մը մասին։ Այս համաձայնագրին պայմաններուն համեմատ Զար Ֆէրտինանտի բանակը պարտաւոր էր 6 զօրաբաժիններով Սերպիոյ վրայ յարձակիլ Վայիէչար-Նիչ-Բիրօթ շրջանին մէջ, և Վարտարի վրայ Մակեդոնացի զինուորներ ղրկել, Սելանիկի հետ երկաթուղւոյ հաղորդակցութիւնը քանդելու, և այսպէսով Դաշնակիցներու Սերպիոյ օգնութեան փութալը արգիլելու համար։

Բարիզ, 16. — Բարիզի Պուլկար դեսպանը հրաժարականը ղրկեց իր կառավարութեան։ Մաճ,

ՏԷՏԷԱՂԱՃԻ ՄԷՋ

Աթէնքէն հեռագրի մը համաձայն Պուլկարները Տէտէաղաճի ծովեզերքին մօտ եղած բոլոր տուները պարպել տըւած են, և բլուրը զօրաւոր թնդանօթներով կը զինեն։ Բազմաթիւ նաւակներ մասնաւորապէս պատրաստուած, նաւահանգիստին առջև երկու կարգ ծփուն ականներ կը զետեղեն։ Յայտնի է թէ Պուլկարները դիմադրութեան մը կը պատրաստուին։ Տէտէաղաճ զինուորներով լեցուած է, շրջապատուած գերման սպաներէ, հնթապաշներէ և զինուորներէ, որոնք կամ Պոլսէն և կամ թէ Ռումանիայի ճամբով եկած են և ամբողջ Պուլկար բանակին մէջ 500ի թիւ մը կը կազմեն։

Լոնտոն, 16. — Ռուս նաւատորմը Վառնայի նաւահանգիստին մէջ գերման ընդծովեաները հալածել սկսաւ։

Բարիզ, 16. — «Բըթի Բարիզիէն»ի լուր կուտան թէ Ռուսները Պէսարաբիոյ սահմանագլխին վրայ և Օտէսայի մէջ զինուոր կեդրոնացնել սկսած են։

ԲԱՅՁԿԸ ՍԵՐՊԻՈՅ ՄԷՋ

Լոնտոն, 13. — Բայզէրը՝ սերպ ճակատին վրայ Աւստրօ-գերման բանակատեղին հասաւ։ Ռ.

ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Բարիզ, 16. — Վարչապետ Պ. Վիվիանի Երեսփ. Ժողովին մէջ պաշտօնապէս յայտարարեց թէ Իտալիա պալքանեան գործողութեանց պիտի մասնակցի։ Այս յայտարարութիւնը Ժողովին կողմէ ջերմօրէն ծափահարուեցաւ։ Մաճ.

ՄՕՆԹԷՆԷԿՐՕՅԻ ՄԷՋ

Ձէթինէ, 16. — Աւստրիական յարձակողականը երէկ սկսաւ Մօնթէնէկրօի բոլոր ճակատին երկայնութեանը վրայ։ Աւստրիացիք երեք կէտերու վրայ փորձեցին Տրինա գետը անցնիլ՝ Պօսնիոյ մէջ գործող Մօնթէնէկրօցիներուն վրայ յարձակելու նպատակաւ, բայց ամէն կողմէ ետ մղուեցան կարեւոր կորուստներով։ Ռ.

Արեւելեան ձակատեն

Լոնտոն, 16.— Կալիսիոյ մէջ ռուսական յարձակողականը երթալով կ'ընդարձակուի։ Ռուս. յառաջապահները Լէմպէրկէն 55 մղոն հեռաւորութեան մը վրայ հասած են։

Արեւմտեան ձակատեն

Լոնտոն, 13. — Ֆրանս. պաշտօն. զեկոյց մը կը ծանուցանէ թէ Ֆրանս. օդանաւորդներ Պազանքուրի կայարանին վրայ 140 ռումբ նետած և Արասի հարաւակողմի երկաթուղիին միացման կէտը ռմբակոծած են։ Մօք.

Քօբէնհակ, 14. — Քալմար հասնող գերման չոգենաւ մը կը տեղեկագրէ թէ կիրակի օր երեք գերման նաւերու պայթելով ընկղմիլը տեսած է։ Գերման չոգենաւերը Լիւպէքի նաւահանգիստին մէջ կը հաւաքուին ուրկէ դուրս ելլելու կը վախնան։ Ռ.

Քօբէնհակ, 13. — Երկաթ և պղինձ բեռցած երկու ուրիշ գերման նաւեր ընկղմուեցան Շուէտի հարաւային ծովեզրին բացերը Անգլ. ընդծովեայի մը կողմէ։ Ռ.

Թուրքիոյ մէջ

Լոնտոն, 14. — Վատիկանը կ'իմանայ թէ Թուրքերը Պաղտատինի բոլոր Ֆրանչիսկեան կրօնաւորներու վանքերը կործանած են։ Չորս հարիւր Ֆրանչիսկեան Հայրեր ցրուած են և անոնց բընակավայրին մասին ոչ մէկ լուր ստացուած է։ Մօք.

Իտալական ձակատեն

Հռոմ, 14. — Աւստրիացիք՝ Տիրոլի հեղեղատի գագաթներուն վրայ Իտալացւոց դէմ հետեւակաւորաց զօրաբանակներ արձակեցին, հրետանիի բուռն պատրաստութենէ մը յետոյ։ Իտալացիք հրետանիի ջախջախիչ կրակով մը և դնդացիրի տարափով մը թշնամին հեռացուցին, որմէ զատ քովնտի հակայարձակում մը գործեցին։ Աւստրիական կորուստները ծանր եղան։ Ռ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Սերպիական ձակատեն

ԴԱՇՆԱԿԻՑՆԵՐԸ ՍԵՐՊԻՈՅ ՄԷՋ

Աթէնք, 18. — Սերպերը Վալանտօվայի մէջ Պուլկարաց յարձակումը ետ մղեցին ծանր կորուստներ պատճառելով անոնց։

Աթէնք, 18. — (Պաշտօն.) Սելանիկեան կ'իմացնեն թէ Սերպ եւ Դաշնակից բանակները գրաւած են Ստրումնիցան, ինչպէս նաեւ երկաթուղւոյ գծին տիրող զանազան կէտեր, որոնցմով երկաթուղիին պաշտպանութիւնը այսուհետեւ ապահովուած կ'երեւի։ Ռ.

Արեւմտեան ձակատեն

Բարիզ, 17. Զեկոյց մը կ'իմացնէ թէ զօրաւոր հակայարձակումով մը վերագրաւեցին Հարթմանսվայլերքօբֆի գագաթին մեր դիրքերը, ինչպէս նաեւ բռնադոյն կողմէ նախապէս գրաւուած առուակին մը։ Արգոնայի մէջ նոր յարձակում մը կատարելապէս ետ մղեցին։ Սոմի հարաւակողմը խրամային կռիւներ եւ ռմբաձգութիւններ կը շարունակուին։ Արկօնի մէջ ձեռնառումբի նոր կռիւ մը կը յիշատակուի։ Ռ.

Բարիզ, 18. — Զեկոյց մը կ'իմացնէ թէ անգլիական խաղաղներու վրայ Գերմանացւոց կատարած օդային արշաւանքներուն վրէժը լուծելու համար, այսօր օդանաւերու տորմիղ մը Թրէվի վրայ 30 ռումբ նետեց։ Ռ.

ԱՄԵՐԻԿԱ

Կատարուած պաշտօնական դիմումներու հետեւանքով, Իտալական կառավարութիւնը արտօնած է Աղեքսանդրիոյ հիւպատոսարանը, միմիայն Ամերիկա մեկնող Թրքահպատակ ճամբորդներու անցագիրները վիզէ ընել։

Մանրամասն տեղեկութեանց համար դիմել Լ. Ենոքեան և ընկ. չոգենաւային գործակալութեան Մօհամէտ Ալի հրապարակ, փոստարկղ թիւ 897։

ԽՆԱՅՈՂԱԿԱՆ Տպարան
Մ. ՏԱՄԱՏԵԱՆ
Imp. Economique, AleX.

ՍԱԿԱՐԱՆ

18 Հոկտեմբեր 1915

ԲԱՄՊԱԿ		Բացում	Փակում
	Նոյ.	18 29]32	18 31]32
	Յունվար	19 5]16	19 5]8
	Մարտ	19 9]16	19 3]4
	Նոյ.(1916)	18 3]8	18 17]32
ԲԱՄՊԱԿԻ ՀՈՒՆՏ			
	(3 ամիս)	101	101
	(2 ամիս)	103 5]40	103 5]40

ԱՐԺԵԹՈՒՂԹ

Գրէտի Ֆոնսիէ	1886	Ֆr. 289.—
» »	1903	» 239.—
» »	1911	» 247.—
Ռումէլի Երկաթուղի		» 133.—
Բանանա		» 92.—